

Przestępstwa ścigane z oskarżenia publicznego i prywatnego

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Gra interaktywna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny*, dostępny w internecie: prawo.sejm.gov.pl [dostęp 15.06.2020 r.].
- Źródło: oprac. własne.

Przestępstwa ścigane z oskarżenia publicznego i prywatnego

Źródło: domena publiczna.

Naruszenie norm prawnych obowiązujących na terenie Rzeczypospolitej Polskiej wiąże się z określonymi konsekwencjami. Charakter tych konsekwencji zależy od rodzaju naruszonych norm - będzie on inny w przypadku złamania zakazów administracyjnych, niewykonania umowy czy niezgodnego z prawem rozwiązania stosunku pracy. Szczególnemu rodzajowi odpowiedzialności podlegają przestępcy, czyli osoby, które naruszyły normy zawarte w Kodeksie karnym. Dla tych, którzy dopuścili się najcięższych przestępstw, polski prawodawca przewidział kary wieloletniego, a nawet dożywotniego pozbawienia wolności. Aby jednak było możliwe sprawiedliwe osądzenie konkretnej osoby, należy przeprowadzić skomplikowane i często długotrwałe postępowanie karne, które rządzi się swoimi prawami.

Twoje cele

- Scharakteryzujesz wykroczenie i przestępstwo jako formy czynów zabronionych pod groźbą kary.
- Wyjaśnisz zasady odpowiedzialności za popełnienie wykroczenia lub przestępstwa.
- Przeanalizujesz, w jakich sytuacjach nie następuje odpowiedzialność karna za popełnienie przestępstwa.

Dla zainteresowanych

**Zawiadomienie
o popełnieniu
przestępstwa**

Prawo karne cz. 1

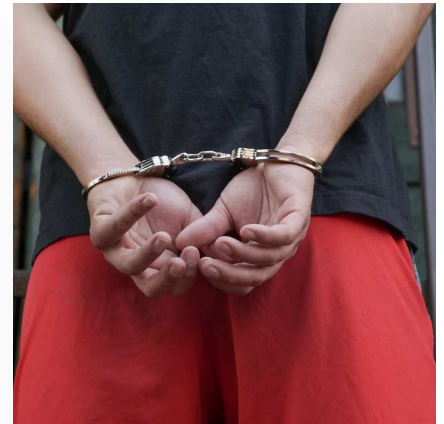
Prawo karne cz. 2

Prawo cywilne cz. 1

Prawo cywilne cz. 2

**Postępowanie karne:
uczestniczące w nim
organy i strony oraz
przebieg**

Przeczytaj

Wykroczenie

Wykroczenie jest czynem:

- **zawinionym**, czyli popełnionym zgodnie z wolnym wyborem zachowania sprzecznego z normą prawną;
- **społecznie szkodliwym** (o mniejszym ładunku społecznej szkodliwości i łagodniej sankcjonowanym niż przestępstwo);
- **zagrożonym przez ustawę** obowiązującą w momencie jego popełnienia karą:

W odróżnieniu od przestępstw, wykroczenia mają mniejszy ciężar szkodliwości społecznej, co wiąże się z łagodniejszymi sankcjami.

Odpowiedzialność za wykroczenia

Wykroczenie popełnia jedynie sprawca czynu zabronionego, któremu można przypisać w chwili czynu winę, czyli wolny wybór zachowania sprzecznego z obowiązującą normą prawną. Odpowiedzialności za wykroczenie nie wyłącza nieświadomość karalności czynu, chyba że była ona usprawiedliwiona. Nie popełnia wykroczenia umyślnego ten, kto pozostaje w błędzie co do okoliczności stanowiącej znamię (cechę) czynu zabronionego. Na zasadach określonych w Kodeksie wykroczeń odpowiada tylko ten, kto popełnia czyn zabroniony po ukończeniu 17 lat.

Równocześnie mogą wystąpić okoliczności, które wyłączają odpowiedzialność za popełnienie wykroczenia. Należą do nich:

- działanie w obronie koniecznej;
- działanie w stanie wyższej konieczności.

Nie popełnia też wykroczenia osoba [niepoczytalna](#), ale nie dotyczy to sytuacji, gdy sprawca wykroczenia sam wprowadził się w stan nietrzeźwości lub odurzenia,

powodując wyłączenie albo ograniczenie poczytalności, które przewidywał albo mógł przewidzieć.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Przestępstwo

Przestępstwo to czyn człowieka:

- społecznie niebezpieczny;
- określony w ustawie;
- zawiniony;
- zabroniony pod groźbą kary przez ustawę, która obowiązuje w momencie jego popełnienia.

Przestępstwa mają większy ładunek społecznej szkodliwości niż wykroczenia, dlatego są znacznie bardziej surowo karane.

Elementy przestępstwa

Przestępstwo jest pojęciem ogólnym, które powinno być rozpatrywane przez pryzmat jego struktury.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Klasyfikacja przestępstw

Przestępstwa są klasyfikowane według różnych kryteriów. Są to np.:

- podział ze względu na kryterium formy czasu – na przestępstwa z działania i z zaniechania;
- podział ze względu na kryterium formy winy – na przestępstwa umyślne i nieumyślne;
- podział ze względu na wagę przestępstwa – na zbrodnie i występki;

- podział ze względu na kryterium trybu ścigania – na przestępstwa publicznoskargowe i prywatnoskargowe.

Zastanów się, jak zakwalifikować czyn zabroniony, którego dopuszcza się osoba na zdjęciu. Czy jest to wykroczenie, czy przestępstwo? Spróbuj zdefiniować ten czyn.

Źródło: domena publiczna.

Zbrodnie

Według Kodeksu karnego, zbrodnią jest dokonany umyślnie czyn zabroniony, zagrożony karą pozbawienia wolności na okres co najmniej 3 lat lub surowszą (np. zabójstwo ze szczególnym okrucieństwem, spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, handel ludźmi, zgwałcenie osoby małoletniej).

Występki

Występek to czyn zabroniony (dokonany umyślnie lub nieumyślnie), zagrożony karą grzywny, karą ograniczenia wolności przekraczającą miesiąc albo karą pozbawienia wolności przekraczającą miesiąc (np. nieumyślne spowodowanie śmierci, kradzież mienia o wartości powyżej 250 zł, rozpijanie osoby małoletniej).

Przestępstwa publicznoskargowe

Przestępstwo publicznoskargowe to przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego przez uprawniony organ – oskarżyciela publicznego. Może odbywać się to na wniosek osoby uprawnionej (np. w przypadku popełnienia kradzieży na szkodę osoby najbliższej) lub z urzędu, czyli bez potrzeby składania wniosku (np. sprowadzenie katastrofy). Określenie przestępstwa jako wnioskowego musi wyraźnie wynikać z treści przepisu.

Przestępstwa prywatnoskargowe

Przestępstwo prywatnoskargowe ścigane jest z oskarżenia prywatnego. Postępowanie zostaje wszczęte, gdy pokrzywdzony złoży prywatny akt oskarżenia, np. w przypadku znieważenia lub naruszenia nietykalności cielesnej. Zakwalifikowanie przestępstwa jako prywatnoskargowego musi wynikać z konkretnego przepisu.

Zastanów się, jakiego rodzaju czyn zabroniony popełnia kierowca pojazdu poruszającego się w terenie zabudowanym z prędkością przekraczającą 200 km/h.

Zasady odpowiedzialności karnej

Istnieje kilka podstawowych zasad, które muszą być spełnione, aby można było mówić o odpowiedzialności sprawcy za czyn.

Pierwsza z nich to zasadna *nullum crimen sine lege*. Zasada ta chroni jednostkę przed samowolnym stosowaniem represji przez organy państwowe.

Druga to zasada *lex retro non agit*. Zgodnie z nią odpowiedzialności karnej podlega tylko ten, kto popełnia czyn zabroniony pod groźbą kary według ustawy obowiązującej w czasie jego popełnienia. Ponadto nie popełnia przestępstwa sprawca czynu zabronionego, jeżeli nie można mu przypisać winy w czasie czynu, czyli wolnego wyboru zachowania sprzecznego z obowiązującą normą prawną. Kary i inne środki przewidziane w Kodeksie karnym stosuje się z uwzględnieniem zasad humanitaryzmu, w szczególności z poszanowaniem godności człowieka. Jeżeli w czasie orzekania obowiązuje ustawa inna niż w czasie popełnienia przestępstwa, stosuje się ustawę

nową, jednak należy stosować ustawę obowiązującą poprzednio, jeżeli jest względniejsza (łagodniejsza) dla sprawcy.

Ogólną zasadą jest także to, że odpowiedzialności karnej podlega osoba, która w momencie popełnienia czynu zabronionego miała ukończone 17 lat. Czyny popełnione przez osoby nieletnie, czyli poniżej 17 roku życia, co do zasady nie są przestępstwami. Nieletni nie podlegają zatem odpowiedzialności karnej, ale stosuje się wobec nich środki przewidziane w Ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich.

Jednak od zasady, że odpowiedzialność karną ponoszą osoby powyżej 17 roku życia, istnieją pewne wyjątki. W niektórych przypadkach odpowiedzialności karnej podlegają nieletni, którzy ukończyli 15 lat i dopuścili się określonych przestępstw, np. zamachu na życie Prezydenta RP, umyślnego zabójstwa, umyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, zgwałcenia, czynnej napaści, rozboju. Kara wymierzona nieletniemu nie może przekroczyć $\frac{2}{3}$ ustawowego maksymalnego wymiaru kary przewidzianego za dane przestępstwo. Sąd może też zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary. Reakcją państwa na przestępstwo powinna być kara, która z jednej strony będzie konsekwencją sprawcy za popełnienie czynu zabronionego, a z drugiej – w wymiarze społecznym – skuteczną przestrogą przed dopuszczaniem się podobnych czynów.

Polskie prawo nie przewiduje kary śmierci.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Kiedy sprawca nie ponosi odpowiedzialności karnej?

W pewnych sytuacjach odpowiedzialność karna nie następuje, mimo że mamy do czynienia z czynem zabronionym pod groźbą kary.

Sprawca czynu nie będzie pociągnięty do odpowiedzialności z przyczyn natury

faktycznej (np. jeśli nie został wykryty lub organy ścigania nie dopełniły swoich obowiązków) albo natury prawnej.

Rozważ, czy w warunkach więziennych możliwa jest skuteczna resocjalizacja.

Uzasadnij swoje zdanie.

Źródło: domena publiczna.

Na mocy Kodeksu karnego w określonych sytuacjach nie następuje ukaranie sprawcy, który popełnił przestępstwo, np. kiedy nastąpiło przedawnienie albo umorzenie postępowania.

Równocześnie Kodeks karny przewiduje, że w niektórych sytuacjach sprawca nie podlega karze albo sąd może odstąpić od wymierzenia kary. Okoliczności, które wyłączają przestępność czynu, można podzielić na trzy kategorie:

wyłączające bezprawność czynu (kontratypy)

Okoliczności wyłączające bezprawność czynu to takie, przy których czyn wypełniający znamiona przestępstwa nie jest przestępstwem, ponieważ działanie takie nie jest uważane za sprzeczne z prawem. Zaliczamy do nich m.in.:

- obronę konieczną (odparcie bezpośredniego, bezprawnego zamachu na jakiegokolwiek dobro chronione prawem);
- stan wyższej konieczności (uchylenie bezpośredniego niebezpieczeństwa grożącego jakimukolwiek dobru chronionemu prawem przez poświęcenie innego dobra chronionego prawem, jeżeli niebezpieczeństwa nie można uniknąć inaczej, a dobro poświęcone przedstawia wartość niższą niż dobro ratowane);
- zwyczaj (społecznie akceptowane wręczenie określonym osobom prezentów, np. bombonierki pielęgniarce jako wyraz wdzięczności za opiekę, albo zachowanie polegające na niezagrażającym zdrowiu naruszeniu czyjejś nietykalności cielesnej, np. oblanie kogoś wodą w śmigus-dyngus).

wyłączające winę

W przypadku okoliczności wyłączających winę czyn pozostaje wprawdzie bezprawny, ale nie jest przestępstwem ze względu na brak zawinienia. Do okoliczności wyłączających winę zaliczamy np. niepoczytalność.

ze względu na znikomą społeczną szkodliwość czynu

Przestępstwem nie będzie również czyn zabroniony, którego społeczna szkodliwość jest znikoma.

Źródło: domena publiczna.

Słownik

lex retro non agit

łac. prawo nie działa wstecz

niepoczytalność

stan psychiczny wyłączający możliwość rozeznania znaczenia i pokierowania swoim postępowaniem

nullum crimen sine lege

łac. nie ma przestępstwa bez ustawy

postępowanie mediacyjne

dobrowolny i poufny proces dochodzenia przez strony do porozumienia w obecności neutralnego i bezstronnego mediatora

zakaz reformationis in peius

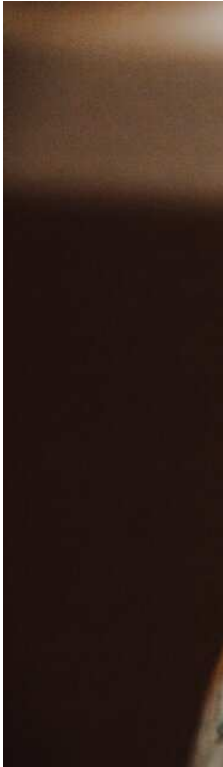
zakaz pogarszania sytuacji strony odwołującej się

Gra interaktywna

Polecenie 1

Rozwiąż quiz i wykonaj ćwiczenie. Zaznacz poprawną odpowiedź w każdym z pytań.

Test

Sprawdź swoją wiedzę, biorąc udział w grze

Poziom trudności:

łatwy

Limit czasu:

7 min

Twój ostatni wynik:

-

Uruchom

Ćwiczenie 1

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

Ćwiczenie 5

Ćwiczenie 6

Zapoznaj się z tekstem i uzupełnij zdanie odnośnie trybu ścigania przestępstwa.

” Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny

Art. 217

§ 1. Kto uderza człowieka lub w inny sposób narusza jego nietykalność cielesną, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

§ 2. Jeżeli naruszenie nietykalności wywołało wyzywające zachowanie się pokrzywdzonego albo jeżeli pokrzywdzony odpowiedział naruszeniem nietykalności, sąd może odstąpić od wymierzenia kary.

Źródło: *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny*, dostępny w internecie: prawo.sejm.gov.pl [dostęp 15.06.2020 r.].

To przestępstwo jest ścigane

.

Ćwiczenie 7

Dokonaj analizy przedstawionej sytuacji i wykonaj polecenie.

Opis sytuacji:

Zgodnie z ustawą obowiązującą w chwili popełnienia czynu zabronionego sprawca przestępstwa podlegał karze 10 lat pozbawienia wolności. Proces karny tego sprawcy ze względu na zawichość sprawy trwał bardzo długo. W momencie wydawania wyroku przez sąd obowiązywała już inna ustawa karna, przewidująca za to samo przestępstwo karę 12 lat pozbawienia wolności. Ustawa ta uchylła poprzednią ustawę (obowiązującą w chwili popełnienia przestępstwa).

Źródło: oprac. własne

Ćwiczenie 8

Dokonaj analizy przedstawionej sytuacji z punktu widzenia prawa karnego, a następnie, posiłkując się przepisami Kodeksu karnego i Kodeksu postępowania karnego w przytoczonych w źródłach, wykonaj polecenie.

Opis sytuacji:

Sąd rejonowy w lipcu 2019 r. wydał wyrok skazujący w sprawie oskarżonego J. K. Sąd uznał, że J. K., który zmarł w maju 2019 r., zabił swoją matkę. Informacja o śmierci J. K. dotarła do sądu dość późno, bo w czerwcu 2019 r. Sąd wymierzył J. K. jako winnemu popełnienia przestępstwa z art. 148 Kodeksu karnego karę 15 lat pozbawienia wolności. Wyrok w tym kształcie uprawomocnił się.

Źródło: oprac. własne

Źródło I

” Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny

Art. 148

§ 1. Kto zabija człowieka, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 8, karze 25 lat pozbawienia wolności albo karze dożywotniego pozbawienia wolności.

§ 2. Kto zabija człowieka:

- 1) ze szczególnym okrucieństwem,
- 2) w związku z wzięciem zakładnika, zgwałceniem albo rozbojem,
- 3) w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie,

4) z użyciem materiałów wybuchowych, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 12, karze 25 lat pozbawienia wolności albo karze dożywotniego pozbawienia wolności.

§ 3. Karze określonej w §2 podlega, kto jednym czynem zabija więcej niż jedną osobę lub był wcześniej prawomocnie skazany za zabójstwo oraz sprawca zabójstwa funkcjonariusza publicznego popełnionego podczas lub w związku z pełnieniem przez niego obowiązków służbowych związanych z ochroną bezpieczeństwa ludzi lub ochroną bezpieczeństwa lub porządku publicznego.

§ 4. Kto zabija człowieka pod wpływem silnego wzburzenia usprawiedliwionego okolicznościami, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

Źródło: Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, dostępny w internecie: prawo.sejm.gov.pl [dostęp 15.06.2020 r.].

Źródło II

” Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny

Art. 17

§ 1. Nie wszczyna się postępowania, a wszczęte umarza, gdy:

- 1) czynu nie popełniono albo brak jest danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie jego popełnienia;
- 2) czyn nie zawiera znamion czynu zabronionego albo ustawa stanowi, że sprawca nie popełnia przestępstwa;
- 3) społeczna szkodliwość czynu jest znikoma;

- 4) ustawa stanowi, że sprawca nie podlega karze;
- 5) oskarżony zmarł;
- 6) nastąpiło przedawnienie karalności;
- 7) postępowanie karne co do tego samego czynu tej samej osoby zostało prawomocnie zakończone albo wcześniej wszczęte toczy się;
- 8) sprawca nie podlega orzecznictwu polskich sądów karnych;
- 9) brak skargi uprawnionego oskarżyciela;
- 10) brak wymaganego zezwolenia na ściganie lub wniosku o ściganie pochodzącego od osoby uprawnionej, chyba że ustawa stanowi inaczej;
- 11) zachodzi inna okoliczność wyłączająca ściganie.

§ 2. Do chwili otrzymania wniosku lub zezwolenia władzy, od których ustawa uzależnia ściganie, organy procesowe dokonują tylko czynności niecierpiących zwłoki w celu zabezpieczenia śladów i dowodów, a także czynności zmierzających do wyjaśnienia, czy wniosek będzie złożony lub zezwolenie będzie wydane.

§ 3. Niemożność przypisania winy sprawcy czynu nie wyłącza postępowania dotyczącego zastosowania środków zabezpieczających.

§ 4. Istnienie okoliczności określonych w § 1 pkt 4–6 nie wyłącza postępowania w przedmiocie przypadku, o którym mowa w art. 45a §

2 Kodeksu karnego i art. 43a Kodeksu karnego skarbowego.

Źródło: *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny*, dostępny w internecie: prawo.sejm.gov.pl [dostęp 15.06.2020 r.].

Dla nauczyciela

Autor: Dawid Tarczyński

Przedmiot: Wiedza o społeczeństwie

Temat: Przepęstwa ścigane z oskarżenia publicznego i prywatnego

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

XI. System prawa w Rzeczypospolitej Polskiej.

Uczeń:

20) stosuje w analizie przypadku podstawowe instytucje prawa karnego w Rzeczypospolitej Polskiej (odpowiedzialność za wykroczenie i karna, wykroczenie a przestępstwo, występęk a zbrodnia; wina i kara; zasada domniemania niewinności; prawo do obrony; wyłączenie odpowiedzialności karnej);

23) podaje przykłady przestępstw ściganych z oskarżenia publicznego i prywatnego w Rzeczypospolitej Polskiej; wyjaśnia rolę prokuratora i oskarżyciela posiłkowego; pisze akt oskarżenia prywatnego.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- charakteryzuje wykroczenie i przestępstwo jako formy czynów zabronionych pod groźbą kary;
- wyjaśnia zasady odpowiedzialności za popełnienie wykroczenia i przestępstwa;
- analizuje, w jakich sytuacjach nie następuje odpowiedzialność karna za popełnienie przestępstwa.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- dyskusja za i przeciw;
- burza mózgów;
- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- gra dydaktyczna.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Przed lekcją

Trzy pary uczniów przygotowują prezentacje multimedialne dotyczące zagadnień:

- para 1 – czym jest wykroczenie i jaka jest odpowiedzialność za jego popełnienie;
- para 2 – czym jest przestępstwo i jaka jest odpowiedzialność za jego popełnienie;
- para 3 – w jakich sytuacjach sprawca nie ponosi odpowiedzialności karnej.

Faza wstępna

1. Uczniowie odpowiadają na pytania:

- Co rozumiesz pod pojęciem wykroczenia i przestępstwa?
- Jakie znasz przykłady wykroczeń i przestępstw?
- Czy osoba, która popełniła przestępstwo, zawsze ponosi za nie odpowiedzialność?

Odpowiedzi są zapisywane na tablicy przez wybraną osobę.

2. Przedstawienie tematu i celów zajęć.

Faza realizacyjna

1. Przedstawienie uczniowskich prezentacji. Po każdej z nich uczniowie mogą zadawać pytania prelegentom.
2. Dyskusja za i przeciw: „Czy w Polsce powinna zostać przywrócona kara śmierci?”. Uczniowie w parach przygotowują argumenty i kontrargumenty. Następnie losowo dzielą się na dwie grupy i dyskutują. Na zakończenie chętna/wybrana osoba przedstawia wnioski.
3. Indywidualne wykonanie ćwiczeń 6–8 z sekcji „Sprawdź się”. Wspólne omówienie odpowiedzi.

Faza podsumowująca

1. Podział na cztery grupy – gra interaktywna. Zespoły rozwiązują quiz sprawdzający ich wiedzę z zakresu prawa karnego, w tym przestępstw ściganych z oskarżenia publicznego i prywatnego. Grupa, która jako pierwsza prawidłowo wykona zadanie, wygrywa.
2. Chętne/wybrane osoby podsumowują zajęcia ze swojego punktu widzenia.

Praca domowa:

Przygotowanie pytania do testu – ćwiczenie 1 dołączone do gry interaktywnej.

Materiały pomocnicze:

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, prawo.sejm.gov.pl.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Gra może być wykorzystana do lekcji powtórzeniowej lub jako materiał do przygotowania prezentacji multimedialnej o przestępstwach ściganych z oskarżenia publicznego i prywatnego.